

ŁUKASZ WIRKUS

Uniwersytet Gdański

ORCID: 0000-0003-2281-0939

CZYNNOŚCI SŁUŻBOWE KURATORA RODZINNEGO Z UDZIAŁEM CUDZOZIEMCÓW – STUDIUM PRZYPADKU

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiono analizę przypadku pracy kuratora rodzinnego z obcokrajowcami w kontekście współczesnych wyzwań cywilizacyjnych, jakie stoją przed polskim społeczeństwem. Jednym z nich jest proces asymilacji obcokrajowców przyjeżdżających do Polski i osiedlających się tutaj z różnych powodów. Coraz częściej problemy społeczne z udziałem cudzoziemców – rodzin oraz nieletnich, stają się obszarem ingerencji sądu rodzinnego. W badaniu wykorzystano jakościowe studium przypadku, które jest szczególnie przydatne, gdy chodzi o eksplorację specyfiki mało poznanych zagadnień. Celem badań było poznanie podstawowych problemów kuratora rodzinnego w pracy z podopiecznym, który jest obcokrajowcem.

Słowa kluczowe: kurator sądowy, cudzoziemcy, praca, zadania kuratorów

WPROWADZENIE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78) w rozdziale II pt. „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela” w art. 37. zawiera dosadny zapis, który mówi, że: „1. Kto znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, korzysta z wolności i praw zapewnionych w Konstytucji. 2. Wyjątki od tej zasady, odnoszące się do cudzoziemców, określa ustawa”. W konstytucji zostały wpisane także prawa dotyczące cudzoziemców, ponieważ Art. 56 Konstytucji stanowi, że mogą oni korzystać z prawa azylu w RP na zasadach określonych w ustawie, a cudzoziemcowi, który w Polsce poszukuje ochrony przed prześladowaniem, może być przyznany status uchodźcy (regulowany umowami międzynarodowymi). Każdy obywatel może swobodnie opuścić terytorium Polski (art. 52) (Konstytucja RP 1997). Polityka państwa wobec imigrantów jest często realizowana poprzez plan pomocy bezpośrednio w miejscu zamieszkania osób migrujących do Europy

i zyskuje aprobatę ze strony części społeczeństwa. Jak wynika z danych prezentowanych przez „Rzeczpospolitą”, najczęściej, bo prawie 160 mln zł, rząd przeznaczył na pomoc dla ofiar konfliktu w Syrii. Pieniądze popłynęły do uchodźców głównie za pośrednictwem instytucji międzynarodowych (125,2 mln zł). Rodzime organizacje rozdysponowały 31 mln zł z budżetu państwa, a w ramach własnych akcji (m.in. dobrowolnych wpłat Polaków) na pomoc dla uchodźców zebrały ponad 46 mln zł (Krzyżak 2017).

Polska, mimo wszystko, nie boryka się z takimi samymi wyzwaniami związanymi z imigracją, jakich doświadczili niektórzy europejscy sąsiedzi, a mimo to dyskurs publiczny jest bogaty w antyimigrancką retorykę, która często przedstawia cudzoziemców jako zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego. Polska zanegowała również, jak kilka innych państw, udziałowi w działaniach na rzecz usprawnienia systemu azylowego UE i odrzuciła system kwotowy, mający na celu bardziej równomierną dystrybucję osób ubiegających się o azyl (Kosztolanyi, Cullen 2018). W 2016 r. odmówiono wjazdu 349 485 obywatelom państw trzecich, co stanowiło wówczas trzecią najwyższą liczbę wśród państw UE (Eurostat 2017). Ponad 80 procent wniosków składanych przez imigrantów o azyl jest odrzucanych w pierwszej instancji, a 98,6 procent jest odrzucanych w postępowaniu odwoławczym (Helsinki Foundation for Human Rights 2017).

Ustawa o cudzoziemcach z 2013 roku dokonała przeglądu polskich ram prawnych regulujących migrację. Ustawa reguluje wjazd, tranzyt, pobyt i wyjazd osób niebędących polskimi obywatelami, a także zawiera przepisy dotyczące procedury zatrzymania. Zatrzymanie osób ubiegających się o azyl opisane jest w Ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, która określa zasady oraz procedury udzielania ochrony międzynarodowej w Polsce. Jako państwo będące stroną Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu, Polska jest regularnie monitorowana przez Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom (CPT). W ciągu kilku ostatnich lat cztery ważne organy ONZ (zajmujące się prawami człowieka) wydały zalecenia dotyczące zjawiska imigracji w Polsce: Committee on Human Rights (2016), Committee on the Rights of the Child (2015), Committee on the Elimination of Racial Discrimination (2014) oraz Committee against Torture (2013).

Nie jest celem mojego artykułu prowadzenie dyskusji o bieżącej polityce państwa polskiego wobec imigrantów, ale skupienie się na już występujących problemach, związanych z funkcjonowaniem cudzoziemców w Polsce. Poruszam to zagadnienie w kontekście działalności jednej z grup zawodowych wymiaru sprawiedliwości - kuratorów sądowych, którzy mają coraz częstszy kontakt z obcokrajowcami w różnych kategoriach spraw prowadzonych przez sądy. Specyfika tego kontaktu nastrocza różnego rodzaju trudności, które nie posiadają odniesienia w obowiąz-

zującym prawie i procedurach, w ramach których poruszają się kuratorzy sądowi. Ważnym obszarem tych relacji jest kwestia kulturowa oraz proces asymilacji z rodzimymi normami, wartościami i tradycjami. Wskazane przestrzenie przenikają się i generują wiele problemów w sferze współżycia społecznego.

CUDZOZIEMCY W POLSCE – SKALA ZJAWISKA

Według Urzędu ds. Cudzoziemców, cudzoziemcy przyjeżdżają do Polski najczęściej w celach zarobkowych. W 2018 dotyczyło to blisko 75% spraw; 10% wnioskujących chciało pozostać w Polsce ze względów rodzinnych, zaś 7% w związku z rozpoczęciem lub kontynuacją nauki. Coraz więcej obcokrajowców chce jednak pozostać w naszym kraju na dłuższy czas, o czym świadczy rosnąca liczba wniosków o zezwolenia na pobyt. W połowie tego roku ważne zezwolenia na pobyt w Polsce posiadało 350 tys. cudzoziemców. Dla porównania, na początku bieżącego roku liczba ta wynosiła 325 tys., zaś na początku roku 2017 – 266 tys. (niezależna.pl 2018). Wśród 148 tys. cudzoziemców, którzy w pierwszym półroczu 2018 roku otrzymali zezwolenie na pracę w Polsce, już co siódmy był obywatelem Azerbejdżanu, Bangladeszu, Chin, Filipin, Indii, Nepalu, Uzbekistanu albo Wietnamu. To oznacza gwałtowny wzrost liczby pracowników z Azji, po których sięgają polscy pracodawcy – wynika z danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (Kowalski 2018).

Problemem w społecznym funkcjonowaniu wielu z nich stają się trudności językowe i różnice kulturowe. Do tej pory najczęściej do Polski migrowali Ukraińcy, Białorusini, Gruzini, Mołdawianie, Ormianie i Rosjanie. Wielu z nich stara się o legalizację pobytu, niektórzy poprzez zawarcie małżeństwa, które oczywiście nie zamyka jednocześnie kwestii legalności pobytu. Jednak cudzoziemiec będący małżonkiem obywatela polskiego nie może zostać ani deportowany z Polski, ani wpisany do wykazu cudzoziemców niepożądanych na terytorium Polski (Migrant info.pl 2018).

Konsekwencjami migracji jest zmieniająca się struktura społeczeństwa, która staje się coraz bardziej multikulturowa. Do konsekwencji tego zjawiska można zaliczyć problemy obejmujące: dynamikę przestępczości z udziałem obcokrajowców (Rzeplińska i in. 2013), występowanie przemocy (Klaus 2014), dyskryminację i nierówne traktowanie (Klaus, Winiarska 2011), zaniedbania opiekuńczo-wychowawcze (Malorny 2015), czy również zagrożenie niedostosowaniem społecznym dzieci i młodzieży wywodzących się z rodzin cudzoziemskich (Montgomery 1992; Wirkus 2018a). Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej (2009) podaje, że w roku 2008 w placówkach opiekuńczych przebywało 163 cudzoziemskich dzieci, ale tylko 76 z nich przebywało w nich co najmniej rok. Duży procent z nich w krótkim czasie samodzielnie opuszcza ośrodki, udając się w nieznanym

kierunku. Zdarza się, że dzieci dołączają do członków rodzin żyjących w Polsce nielegalnie, tzn. bez zezwolenia na pracę i pobyt, lub po prostu uciekają z placówki opiekuńczej dlatego, że czują się w niej wyobcowane. Niezależnie od powodów, każda ucieczka z placówki naraża małoletniego cudzoziemca na ogromne ryzyko, a sytuacja dzieci cudzoziemskich przebywających na terytorium Polski różni się w zależności od tego, czy ich pobyt jest legalny, czy też nie. W przypadku małoletnich bez opieki ubiegających się o status uchodźcy, ich sytuacja prawna była najwcześniej uregulowana w polskim ustawodawstwie i jest przez to zdecydowanie najlepsza. Jednakże w przypadku małoletnich cudzoziemców bez opieki, którzy z różnych względów faktycznie pozostaną na terytorium Polski, kwestia ich integracji jest wyzwaniem, wymagającym zapewnienia takich środków, które odpowiadać będą szczególnym potrzebom tej grupy. Jedną z nich jest edukacja małoletnich. Dziecko jest objęte obowiązkiem szkolnym od 7. roku życia do ukończenia VIII klasy szkoły podstawowej, nie dłużej niż do ukończenia przez ucznia 18. roku życia i dotyczy to również wszystkich cudzoziemców, niezależnie od ich statusu prawnego i podstawy prawnej pobytu na terytorium Polski. Dzieci, które przebywają w Polsce nielegalnie, lub których status nie jest w danym momencie możliwy do zweryfikowania, mają dostęp do bezpłatnej edukacji. Problemy, z którymi stykają się małoletni cudzoziemcy bez opieki w Polsce, znajdują się w obszarze zainteresowań Rzecznika Praw Dziecka, który zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o dokonanie ponownej analizy złożonego problemu zapewnienia tym dzieciom kompleksowej i trwałej reprezentacji prawnej podczas ich pobytu w naszym kraju (Rzeczpospolita 2018). Hanna Bojar (2002) zwraca uwagę, że istnienie mniejszości wpisane jest w struktury funkcjonowania społeczeństw demokratycznych opartych na równouprawnieniu. Społeczeństwa podejmują czasami działania, aby pewne grupy ze swojego obrębu wyłączyć, co pociąga za sobą typowe zjawiska jak nietolerancję i dyskryminację, czyli ograniczenie możliwości pełnoprawnego uczestnictwa w życiu społecznym i przestrzeni publicznej.

Napływ cudzoziemców będzie prawdopodobnie wzrastał, bo Polska staje się coraz atrakcyjniejszym krajem dla wielu z nich. Zachodzi zatem konieczność dostosowania specyfiki pracy pedagogicznej do nowych wyzwań cywilizacyjnych, w tym dotyczących mniejszości etnicznych. Zdolność do skutecznego funkcjonowania w kontekście różnic kulturowych obejmuje podstawową wiedzę o pochodzeniu etnicznym podopiecznego, świadome zaangażowanie w relację z nim, umiejętność dostosowania się do jego potrzeb i elastyczność w dotarciu do odpowiednich zasobów w jego społeczności. Jedną z głównych przeszkód w budowaniu skutecznej relacji mogą być właśnie bariery międzykulturowe. Opisywane zjawiska nie pozostają bez wpływu na specyfikę pracy wielu służb, których zadania oscylują wokół problemów jednostki, rodziny lub całych grup. Niewątpliwie w tym gronie znajdują

się kuratorzy sądowi a szczególnie kuratorzy rodzinni ze względu na szczególnie charakter zadań, które wykonują na rzecz sądu rodzinnego (Stasiak 2018).

Współczesne zadania pedagogiki, szczególnie w kontekście wymiaru pedagogiki szczegółowej, to także „(...) ustalanie pryncypiów rozpoznawania i wyboru tego, co prawdziwe i dobre w aktualnej kulturze zewnętrznej oraz zmniejszanie złych skutków tego, co w tej kulturze złe i fałszywe, wprost niszczące wykształcenie i wychowanie. Trzeba tu dodać, że zarówno intelekt, jak i wola, podlegają wykształceniu i wychowaniu. Podlegają temu także uczucia” (Gogacz 1993, s. 75–76). Omawiana problematyka wpisuje się w obszary zainteresowania naukowego pedagogiki i praktyki międzykulturowej, która uwzględnia niezwykle ważne pojęcie różnicy (Grzybowski 2003, s. 62–70) czy także kryminologii kulturowej, poprzez przeplatanie się mechanizmów kulturowych życia codziennego z praktykami przestępczymi i praktykami kontroli społecznej oraz różnych nieodkrytych kontekstów codzienności (Ferrell, Hayward, Young 2008, s. 2–3). Grzybowski (2001) prezentuje ujęcie relacji z „Innym” w wielowymiarowej rzeczywistości, opierającej się na płaszczyznach: aksjologicznej (dotyczącej wartościowania, dobry vs zły, lubię vs nie lubię, równy vs gorszy); prakseologicznej (dotyczącej dystansu wobec „Innego”, jego wartość, identyfikacji z „Innym”, tego, czy chcę go zasymilować, narzucić mu swoje wartości; czy jestem neutralny/obojętny) i epistemologicznej (dotyczącej wiedzy o „Innym”; szacunek dla tożsamości vs brak zainteresowania). Wyróżnione przez niego płaszczyzny stały się impulsem do stworzenia koncepcji analizy zebranego materiału badawczego. Grzybowski (2001, s. 66) powołuje się na Camilleri i przytacza fragment określający istotę pracy „praktyków stawiających czoła sytuacjom międzykulturowym, ich głównym dążeniem jest stworzenie pomiędzy nosicielami odmiennych systemów kulturowych, stosunków pozwalających uniknąć lub naprawić negatywne konsekwencje, do których różnica może doprowadzić”.

WYBRANE ZADANIA KURATORA RODZINNEGO

Ustawa z 27 lipca 2001 r. o *kuratorach sądowych* (uks) jest aktem prawnym regulującym zadania i ustrój Kuratorskiej Służby Sądowej. Czynności kuratorów sądowych są uszczegółowione w wielu innych aktach prawnych. **Kuratorzy sądowi** dzielą się na **kuratorów zawodowych** i **społecznych** (wolontariuszy), którzy wykonują orzeczenia w sprawach karnych (**kuratorzy dla dorosłych**) lub w sprawach rodzinnych i wobec nieletnich (**kuratorzy rodzinni**) (U.k.s, 2001).

W obecnym porządku prawnym do zadań kuratorów rodzinnych należy m.in.: przeprowadzanie wywiadów środowiskowych (np. w sprawach małżeńskich, w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, w postępowaniu

o zezwolenie na zawarcie małżeństwa, w sprawach o rozstrzygnięcie w istotnych sprawach rodziny, w sprawach opiekuńczych małoletnich, w sprawach o przysposobienie dziecka, w sprawach nieletnich zagrożonych demoralizacją i popełniających czyny karalne i in.), sprawowanie nadzorów w sprawach opiekuńczych, nad nieletnimi, nad osobami zobowiązanymi do leczenia odwykowego czy udział w pracach zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych związanych z występowaniem zjawiska przemocy w rodzinie. Ponadto kuratorzy mają do wykonania określone zadania organizacyjne i profilaktyczne na rzecz środowiska lokalnego.

Wymiar sprawiedliwości nie ewidencjonuje obecnie odrębnie spraw rodzinnych i nieletnich dotyczących cudzoziemców w Polsce, co utrudnia wskazanie konkretnych powodów ingerencji sądu w sprawach opiekuńczych lub podejmowanych czynności w innych kategoriach spraw. Warto jednak zdawać sobie sprawę z polskich realiów, w których sąd rodzinny podejmuje najtrudniejsze decyzje, tj. te związane z pozbawieniem władzy rodzicielskiej, tylko w jednoznacznych sytuacjach (zobrazowanych w tabeli 1). Z tego powodu można konstatować, że identyczna metodyka jest właściwa również dla spraw opiekuńczych z udziałem obcokrajowców.

Tabela 1. Najczęstsze uwarunkowania orzeczeń sądu rodzinnego w przedmiocie pozbawienia władzy rodzicielskiej

Pozbawienie władzy rodzicielskiej tylko matki	Liczba spraw (%)	Pozbawienie władzy rodzicielskiej tylko ojca	Liczba spraw (%)	Pozbawienie władzy rodzicielskiej obojga rodziców	Liczba spraw (%)
Zaniedbywanie dziecka jako skutek nadużywania alkoholu	95,8	ocena stopnia wykonywania obowiązku alimentacyjnego (brak, opóźnienia w realizacji, zadłużenie)	89,5	zaniedbywanie obowiązków opiekuńczo-wychowawczych wobec dziecka z powodu nadużywania alkoholu	41,2
Skrajna niewydolność wychowawcza	66,7	brak kontaktów z dzieckiem/sporadyczne kontakty	71	zaprzeczenie kontaktów z dzieckiem	38,2
Brak kontaktów z dzieckiem/sporadyczne kontakty	50,5	awantury, przemoc fizyczna i psychiczna, nadużywanie alkoholu	42,1	skrajna niewydolność wychowawcza	35,3
Negatywne wzorce wychowawcze	41,7	znęcanie się nad matką, rodzeństwem, innym domownikiem przy obecności dziecka	34,2	zaniedbania w procesie opiekuńczo-wychowawczym oraz bierność i brak korekty	32,4
Awantury, przemoc fizyczna i psychiczna, nadużywanie alkoholu	33,3	zaniedbywanie obowiązków opiekuńczo-wychowawczych wobec dziecka z powodu nadużywania alkoholu	31,6	skutkujące niemożnością zaspokojenia prymarnych potrzeb życiowych (w tym socjalnych)	

Źródło: Wirkus 2018b, s. 792.

Podobna pragmatyka sądu występuje w sprawach nieletnich innej narodowości. Działania sądu rodzinnego powinny przeciwdziałać zjawisku niedostosowania społecznego, a jednym z jego symptomów są prezentowane zachowania agresywne w przestrzeni społecznej. Szałański już dawno zauważył, że agresywne zachowania młodzieży mogą być specyficzną prowokacją obronną w odpowiedzi na poczucie odrzucenia, która współcześnie nie dotyczy tylko relacji w rodzinie. Nieudany proces identyfikacji w środowisku rodzinnym czy szerzej – społecznym – prowadzi w konsekwencji do niskiego poczucia winy lub jego braku (Szałański 1978). Z tym problemem obecnie często zmagają się młodzi cudzoziemcy. Znajomość środowiska i determinantów jego funkcjonalności bądź dysfunkcyjności powinna stanowić podstawę wszelkich działań w kontekście podstawowej metody pracy służb społecznych – pracy socjalnej (Trafiałek 2001), stosowanej także przez kuratorów sądowych. Kurator powinien znać teren, na którym ma podejmować działania, a przede wszystkim musi mieć pełne rozeznanie, co do potrzeb środowiska lokalnego, w tym również mniejszości etnicznych, które na nim zamieszkują. Współpraca z samorządem lokalnym i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej w środowisku otwartym, jest szczególnie ważna ze względu na fakt, że oferta pomocowa w wielu środowiskach jest w dalszym ciągu stosunkowo skromna. Kurator powinien nie tylko posiadać wiedzę na temat możliwości danego środowiska w tym zakresie, ale również aktywnie włączać się w tworzenie środowiskowych inicjatyw oraz instytucji pomocowych i profilaktycznych, mogących na bieżąco udzielać pomocy jego podopiecznym (Jedynak, Stasiak 2018).

KOMPETENCJE KULTUROWE KURATORÓW SĄDOWYCH

Jedną z głównych przeszkód w budowaniu skutecznej relacji z podopiecznym obcokrajowcem mogą być bariery międzykulturowe. Parrott (1997) podaje, iż współcześnie pomagacze zdają sobie sprawę, że powinni znać specyfikę uwarunkowań kulturowych związanych z pochodzeniem klienta, jeśli oferowane doradztwo ma być skuteczne. Różnice kulturowe mogą prowadzić do trudności w rozwijaniu relacji, która jest niezbędna do zbudowania więzi opartej na pomaganiu i współpracy między podopiecznym a kuratorem sądowym. Parrott przestrzega, że lekceważenie zasady szacunku dla kultury klienta powoduje, że ci pochodzący z mniejszości etnicznych często nie korzystają z usług pomocowych lub szybko przerywają współpracę. Według Sandersa (2003, s. 58–59), kompetentny kulturowo kurator powinien charakteryzować się: szczerością, dynamiczną i elastyczną postawą w oferowaniu pomocy, znajomością kultury klienta, zaradnością w rozwiązywaniu problemów, nieocenianą postawą.

Straussner (2002, s. 34–37) definiuje kompetencje etnokulturowe jako zdolność do skutecznego funkcjonowania w sytuacji wystąpienia różnic kulturowych. Obejmuje ona:

- podstawową wiedzę o pochodzeniu etnicznym klienta;
- świadome zaangażowanie w pracę z różnymi klientami;
- umiejętność dostosowania umiejętności praktycznych do potrzeb klienta;
- elastyczność w dotarciu do pozytywnych zasobów w jego społeczności.

Tarver, Walker i Wallace (2002) zidentyfikowali podstawowe zasady „kompetencji kulturowych”. Wyróżniają wśród nich: świadomość dominujących schematów kulturowych u obcokrajowców (obejmują one poglądy na temat życia i śmierci, rozwiązywania konfliktów oraz kontroli społecznej), okazywanie szacunku dla kultury cudzoziemca, uznanie kultury klienta jako ważnej indywidualnie oraz równej względem statusu kultury dominującej. Sue i Sue (1999) podkreślają, że wykwalifikowani pomagacze mają świadomość własnego dziedzictwa kulturowego, szanują występujące różnice oraz zdają sobie sprawę z własnych uprzedzeń. Praktycy mogą również podnieść swoją świadomość poprzez poznanie stylu komunikacji werbalnej i niewerbalnej w różnych kulturach. Różnice te mogą wpływać na sposób, w jaki kurator reaguje na postawę podopiecznego z powodu braku wiedzy na temat znaczenia komunikacji werbalnej lub niewerbalnej w jego kulturze (Gudykunst i in. 1998).

METODOLOGIA BADANIA

Jakościowe studium przypadku jest dość powszechną metodą przeprowadzania badań. Jest ona szczególnie przydatna, gdy chodzi o eksplorację specyfiki mało poznanych zagadnień. Stanowi użyteczną metodę eksploracji, która daje podstawę do dalszych poszukiwań badawczych, z wykorzystaniem bardziej złożonego instrumentarium metod i technik. W taki sposób użyłem też tej metody w moim projekcie badawczym: zgromadziłem wstępne dane, które posłużyły mi do stworzenia koncepcji pogłębionych badań interesującego mnie zjawiska. Badacz, stosując metodę instrumentalnego studium przypadku, skupia się na eksperckiej wiedzy dotyczącej eksplorowanego zjawiska i na jego kontekście społecznym, kulturowym i politycznym. Dokładny opis działań przypadku może ułatwić zrozumienie jego specyfiki osobom, które na co dzień nie mają bezpośredniej styczności z profesją uczestnika badań (Stake, 2009, 623–654).

Celem badań było poznanie podstawowych problemów kuratora rodzinnego w pracy z podopiecznym, który jest obcokrajowcem. Specyfika tej relacji wynika ze zderzenia dwóch odmiennych kultur, wartości i norm, w tym również praw-

nych, osadzonych w nietypowym kontekście obcokrajowców objętych działaniami sądu rodzinnego.

Sformułowałem następujące pytanie badawcze: Jakie problemy (trudności) występują w relacji kuratora rodzinnego z obcokrajowcami?

Ze względu na specyfikę doświadczania, przeżywania i interpretowania pracy z cudzoziemcami, wykorzystałem technikę badawczą, jaką jest wywiad częściowo ustrukturyzowany. O zastosowanej technice zadecydowało to, że często badania jakościowe noszą charakter eksploracyjny, czyli ich celem jest poznanie i opis zachodzących zależności, zjawisk lub zachowań, a nie testowanie postawionych hipotez (Jemielniak 2012, 113–114). Bogdan i Biklen (1992, 166–172) opracowali przykładową listę kodów do odszukania w bazie danych jakościowych i wyróżnili: kody sytuacji i kontekstów, nastawienie badanych osób, sposoby myślenia badanych osób o ludziach i przedmiotach, kody procesów, kody czynności, kody strategii, kody relacji i struktur społecznych oraz ustalone wcześniej schematy kodowania. Wstępna analiza transkrypcji wywiadu pozwoliła na wyodrębnienie trzech kategorii, do których przyporządkowałem kilkanaście podkategorii usystematyzowanych dla celów porządkowych do wskazanych przez Grzybowskiego (2001) płaszczyzn relacji z „Innym”.

Rycina 1. Kategorie i podkategorie wyodrębnione w trakcie analizy transkrypcji wywiadu

Źródło: opracowanie własne

Stosując instrumentalne studium przypadku, zalecane jest korzystanie z już rozwiniętych i sprawdzonych narzędzi oraz opracowanych kluczy kodowych. Wybór przypadku determinowany jest jego zasobami, które mogą dostarczyć jak najwięcej informacji (Stake 2009, s. 623–654). Z tego powodu, w moim badaniu wziął udział kurator sądowy z apelacji gdańskiej, który wykonuje na co dzień czynności służbowe w sprawach rodzinnych i nieletnich. Kurator, z którym prowadziłem wywiad, ma również kilkuletnie doświadczenie zawodowe w pracy z dziećmi jako pedagog szkolny, udzielał się społecznie jako wolontariusz. Uczestnik wywiadu studiował za granicą i legitymuje się dobrą znajomością języka angielskiego.

ANALIZA ZEBRANEGO MATERIAŁU

W ramach trzech głównych kategorii (aksjologiczna, prakseologiczna i epistemo-logiczna) wyodrębniłem 11 podkategorii (rycina 1), które opisują kolejno poniżej.

WZAJEMNE RELACJE SPOŁECZNE

Istotnym wnioskiem w obszarze metod pracy z obcokrajowcami są zasoby społeczne, które uruchamiają różnego rodzaju naturalne mechanizmy związane z relacjami interpersonalnymi w społeczności lokalnej. Uczestnik badań wskazuje na problem integracji z polskimi sąsiadami i jego zależność z podstawowymi kompetencjami społecznymi. Pozytywne stosunki międzyludzkie mogą znacząco determinować wybór rozwiązań w konkretnych sytuacjach życiowych.

„Myślę, że taka integracja sąsiedzka przy odpowiednim wsparciu podpowie, jak powinna funkcjonować dana rodzina. W danym miejscu, z daną społecznością. Nie tylko, przepraszam za stwierdzenie, ze swoimi, ale też z Polakami. To byłoby dużo lepszą lekcją niż jeżeli ktoś przychodzi i mówi mi, że no powinienem iść coś zrobić do jakiegoś urzędu. To też jest element składowy pracy, ale uważam, że to powinno gdzieś naturalnie iść takim torem, że oni sami odnajdują swoją drogę. Przy współpracy i pomocy rzeczywiście (...).”

Uczestnik postępowania (w tym przypadku opis respondenta dotyczy nieletniego), może podlegać różnym praktykom w obszarze pracy wychowawczej, co prawdopodobnie istotnie determinuje jego stosunek do kuratora: „W mojej ocenie było to na tyle zasadne, żeby ten nadzór był prowadzony. Mogę to określić nawet jako: twardo i sztywno – tak, żeby to były sztywno określone warunki, wymogi i zobowiązanie ewentualnie. I widzę, że jest to realizowane zarówno ze strony kuratora, jak i nieletniego”.

WSPÓŁPRACA INSTYTUCJONALNA

Niezwykłe inspirującym doświadczeniem są informacje wskazujące, że w kontekście działalności multiinstytucjonalnej na poziomie samorządu lokalnego, może dochodzić do wspólnych działań na rzecz problemów obcokrajowców, mimo braku obligatoryjnych dyrektyw na poziomie ogólnopolskim. Kurator sądowy biorący udział w badaniu opisał swoje doświadczenia w tym zakresie. Zakres zdobytych informacji wskazuje na możliwość kreowania dobrych praktyk w oparciu o lokalną współpracę służb. Opisywana przez kuratora współpraca ma często charakter wymiany poglądów na temat najefektywniejszych metod pomocy w konkretnych przypadkach. Sposób działania tej agendy ma charakter interdyscyplinarny.

„Muszę przyznać, że jestem bardzo zaskoczony taką kwestią, która wypłynęła całkiem niedawno, że mamy do czynienia z pewnego rodzaju programem integracji obcokrajowców na terenie naszego miasta Gdańska. (...) są w to zaangażowane osoby z ramienia MOPR-u w Gdańsku. Są pracownicy socjalni. Jesteśmy my jako kuratorzy, którzy sprawują pieczę, są osoby ze straży miejskiej, są pedagodzy, psychologowie szkolni, (...), więc ta grupa, mając swoje spotkania raz w miesiącu, omawia wszelkiego rodzaju problemy, zadania, które są do wykonania. Podpowiada sobie nawzajem, jakie rozwiązania można wdrożyć, pyta też, jakie rozwiązania możemy proponować. Pomoc rzeczywiście jest realna. To jest tak naprawdę to przysłowiowe wzięcie za rękę i pójście do urzędu i powiedzenie, że tutaj trzeba się podpisać, złożyć wniosek o np. mieszkanie socjalne i jest to rzeczywiście robione”.

DOŚWIADCZENIE ZAWODOWE

Perspektywa wglądu w siebie, znajomość własnych zasobów i ograniczeń oraz sposób postrzegania doświadczenia innych osób, są czynnikami warunkującymi efekty wykonywanych zadań. Uczestnik badania podkreśla znaczenie współpracy, partnerstwa i otwartości na innych, która doskonale wpisuje się w koncepcję resocjalizacji inkluzyjnej (Fidelus 2011).

„W kilku słowach otwartość, uważność i współpraca z kimkolwiek się da, bo po pierwsze sami świata nie zbawimy, bo gdzieś zawsze odbijemy się o jakiś mur, czy to naszej niewiedzy, czy braku pomysłu na dalszą pracę. Należy też korzystać z doświadczenia innych, bo w moim osobistym mniemaniu jest to kopalnia wiedzy, którą możemy się posługiwać, więc na pewno nie wychodzenie z założenia, że ja jestem tutaj kuratorem i ja tutaj zrobię porządek. Absolutnie nie. Kwestia współpracy to jest to, co bym rekomendował, tak współpraca w wielorakim tego słowa znaczeniu. Nie tylko współpraca z rodziną, bo to tylko stawia nas na takiej

równi. To działa na zasadzie, że muszę trochę zejść z tego piedestału kuratora sądowego, żeby wejść w jakąkolwiek relację wspierającą, a nie tylko kontrolującą. To jedna kwestia, a druga kwestia to też zejście z tego piedestału w ramach innych instytucji. Kiedy dzieje się coś złego, podejmujemy odpowiednie kroki, ale przy takiej codziennej współpracy, przy takiej pracy rzeczywiście u podstaw, korzystamy z doświadczenia i wiedzy innych, bo jest ona naprawdę duża i pomocna”.

„PRACA U PODSTAW”

Uczestnik badania dostrzega potrzebę dostosowania metod pracy do przypadku, który w pewnych sytuacjach wydaje się mało wymagający, ale jak się okazuje – jest to zbyt powierzchowne podejście, bo wymaga zaangażowania i zmierzenia się z własnymi schematami poznawczymi.

„Jeżeli mam się odnieść do jakiegoś konkretnego nadzoru, myślę, że trochę realizujemy większego rodzaju pracę u podstaw. Tak, to jest, że nie można wziąć czegoś z półki sklepowej nie płacąc za to. Tutaj należy się trochę pochylić nad kwestią, że musimy pracować z nieletnim. Wiem, że tłumaczenie „po prostu nie” jest najbardziej frustrującym, ale czasami musimy do tego się odnieść. Ja mogę mu wyłożyć jakąś wykładnię prawa, ale to również jest bezzasadne, bo po prostu on tego nie zrozumie”.

DZIAŁANIA INTUICYJNE

Ciekawa zależność pojawia się w sytuacji zestawienia przez kuratora sądowego doświadczeń z pracy z Polakami i obcokrajowcami. Okazuje się, że jednak ci drudzy stają się źródłem refleksji nad metodyką pracy i subiektywną oceną poziomu zaangażowania.

„(...) Praca z obcokrajowcami nauczyła mnie większego zaangażowania w konkretne przypadki. Wiadomo, że czasami mam sprawy, które gdzieś tam wydają się nam podobne (...). Tutaj musimy się skupić rzeczywiście na zagłębieniu się w problem i myślę, że współpraca z obcokrajowcami dała mi to, że przenoszę to na takie pole nadzorów polskich – jeżeli możemy to tak nazwać – że bardziej zagłębiam się w problem, temat”.

Kurator opisuje proces szkolenia kuratorów sądowych (aplikacja kuratorska), który nie obejmuje zagadnień dotyczących pracy z osobami o innej narodowości, kulturze. Występuje rozbieżność pomiędzy oczekiwaniami a faktycznym wyborem konkretnego szkolenia. Ustawa o kuratorach sądowych nie ujmuje w sposób

kompleksowy systemu szkolenia kuratorów sądowych i występuje z tego powodu dowolność w organizacji przygotowania profesjonalnego pomiędzy poszczególnymi okręgami sądowymi.

„Jeżeli chodzi o sam program szkolenia podczas aplikacji, nie przypominam sobie, żeby on coś takiego zakładał. Późniejsze kwestie kurateli zawodowej są uregulowane tak, że jesteśmy zobowiązani do nieustannego wręcz doskonalenia swoich umiejętności, warsztatu i wiedzy i to już kwestia tego, co sami wybierzemy. Tu już nie ma ingerencji zewnętrznych. Nie spotkałem się jeszcze ze szkoleniami na temat pracy z cudzoziemcami organizowanymi przez okręg”.

Uczestnik badania w kolejnych wypowiedziach jednoznacznie nawiązuje do problemów organizacyjnych wynikających z braku odniesienia w obowiązujących przepisach w zakresie pracy z obcokrajowcami. Kuratorzy często wykonują swoje zadania w oparciu o swoje doświadczenia życiowe i szczególne kompetencje osobowościowe.

„Nie ma wytycznych co do pracy z obcokrajowcami. Myślę, że jest to sprawa bardzo indywidualna. Ja współpracuję z panią kurator specjalistą, która od wielu lat zajmuje się problemem obcokrajowców i korzystam po prostu z jej doświadczenia, jej wiedzy i mądrości”.

Kurator rodzinny wskazuje przykład konkretnej czynności, którą jest wywiad środowiskowy. Opisuje własne doświadczenie, które mimo wszystko stawia go w trudnej sytuacji i naraża na ryzyko zarzutu podjęcia czynności, które nie mają odniesienia w przepisach prawa.

„Na przykład w sprawie przeprowadzania wywiadów w języku obcym: jest zlecenie wywiadu, dowiadujemy się, że pan lub pani jest narodowości, założmy że to mój przykład, narodowości amerykańskiej. Pojawia się problem, czy poprosić o tłumacza przysięgłego, ale raczej go nie dostaniemy. W związku z tym, że gdzieś tam moje umiejętności pozwoliły mi na przeprowadzenie tego wywiadu w języku angielskim. To go zrobiłem. Jednak uważałem, że zasadnym byłoby zapytanie kogoś, że tak powiem kogoś wyżej. Zapytałem bezpośrednio pani sędzi, która będzie prowadziła rozprawę. Dostałem odpowiedź, że mam po prostu w wywiadzie zaznaczyć, że jest to on sporządzony w języku obcym, w języku angielskim, żeby ona mogła kogoś ściągnąć na salę rozpraw. A w kwestii prawnej, powiedziała, że miałem prawo wykonać taki wywiad”.

POZYCJA KURATORA

Kurator sądowy nie jawi się osobie poddanej jego pieczy jako kontroler lub nadzorca, przynajmniej tak postrzega swoją rolę uczestnik badania. Wydaje się, że kluczem do utrzymania pozytywnych i efektywnych relacji z podopiecznym jest

rozwinęte zaplecze uniwersalnych metod pracy resocjalizacyjnej, takich jak: przekonywanie, doradzanie czy przykład własny, a także wdrażanie do nowych ról poprzez różnego rodzaju oddziaływania kulturo-techniczne i terapeutyczne (Czapów 1978; Górski 1982; Konopczyński 2006; Opora 2009).

„Ta praca nie może wyglądać zadaniowo i tak rozliczająco w takich stu procentach. Tu trzeba ich podejść, żeby ich zaktywizować, żeby pokazać to, że jest to jednak warte, że nie jestem po prostu kuratorem i przychodzę i tylko wymagam. Tylko troszeczkę takiej pracy psychologicznej, trochę takiego wsparcia, bo inaczej oni nie będą współpracowali”.

KOMPETENCJE JĘZYKOWE

Bariera językowa i brak rozpoznania w społeczności obcokrajowców może skutkować podejmowaniem działań intuicyjnych i powierzchownych, które również podważają wiarygodność i rzetelność zebranego materiału.

„Nie ukrywam, że jest bardzo duża trudność zrozumienia w sytuacji różnicy językowej. Podczas wywiadów, w zależności od poziomu znajomości języka rozmówcy, musiałby być on weryfikowany.”

Wypowiedź kuratora rodzinnego wskazuje na występujące problemy w sytuacjach wykonywania czynności wobec osoby, która nie posługuje się językiem polskim. Brak opracowanych procedur dotyczących wykonywania zadań przez kuratorów w sytuacjach bariery językowej oraz różny poziom znajomości języków obcych wśród kuratorów w zespole, może być przeszkodą w faktycznym ustaleniu wszystkich okoliczności danej sytuacji.

„Dowiedziałem się, że była taka sytuacja, gdzie był rzeczywiście nadzór nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej u osoby, która nie mówiła w języku polskim i przez ten pierwszy okres był on rzeczywiście sprawowany może nieprawidłowo. Człowiek przychodził i kiedy nie rozumiał drugiego, to o czym możemy tutaj rozmawiać. Został on rzeczywiście przekazany do kuratora zawodowego, który posługiwał się biegle językiem angielskim, ale biorąc pod uwagę zespół kuratorskiej służby sądowej, to są tylko dwie osoby, które podjęłyby się takiego nadzoru. No to mamy tutaj pewnego rodzaju przeszkodę nie, bo wiadomo, że każdy ma swój rejon i musi wykonać swoją pracę”.

PROCES ASYMILACJI

Uczestnik badania zwrócił uwagę na kwestie socjalne, których zaspokojenie powinno uprzedzać wdrażanie kolejnych etapów działań. Trudno w sytuacji braku zaspokojenia prymarnych potrzeb życiowych realizować założenia planu pracy opiekuńczo-wychowawczej czy resocjalizacyjnej. Kurator sądowy podał za przykład specyfikę funkcjonowania społecznego Romów.

„Nie ma co ukrywać, poziom życia, jego standard w tej enklawie jest bardzo niski. Dopiero niedawno został podłączony tam prąd. Nie mają bezpośredniego ujęcia wody. Mają tylko jakąś studnię i beczkowozy, które zapewnia miasto, więc kwestie higieniczne są bardzo trudne”.

Asymilacja to „proces przystosowania się do życia w obcej grupie przez przyjęcie jej kultury i przyswojenie sobie cech właściwych tej grupie” (SJP 2018). Jego płynność jest istotnym determinantem tworzenia trwałych więzi obcokrajowców ze społecznością, w której przyszło im żyć. Badany kurator dostrzega największy potencjał asymilacyjny w szkołach i podejmowanych przez nie działaniach edukacyjnych.

„W pierwszej kolejności myślę, że takimi sprawami powinny zajmować się szkoły (...) jednak wysyłanie kogoś na nauczanie indywidualne bądź wtłaczanie na przymus do klasy takiej czy innej, no nie jest tutaj najlepszym rozwiązaniem. Co za tym idzie, no chodzi mi o to, że to te dzieci będą tworzyły gdzieś tam społeczeństwo, które nie chcielibyśmy, aby było one wykluczone. Absolutnie nie odsuвам od tej roli rodziców, ale występują problemy z ich aktywizacją w tym obszarze”.

Innym utrudnieniem jest zaplecze egzystencjalne małoletnich cudzoziemców, które ogranicza możliwość podtrzymywania konstruktywnych więzi społecznych i ich podtrzymywania w środowisku rodzinnym.

„Jak możemy to odseparować, jakby od życia rodzinnego, gdy wiemy, że relacje rówieśnicze odbywają się poza szkołą. To gdzie to dziecko ma zaprosić swoją koleżankę bądź kolegę? Nie ukrywajmy, że rodzice i dzieci będą się bały wejść w taką odizolowaną społeczność”.

Kurator rodzinny zwrócił uwagę również na specyficzny kontekst funkcjonowania małoletnich np. w rodzinach romskich i występujące nieprawidłowości, które zdarzyło mu się ustalić w trakcie czynności służbowych.

„Myślę, że jest takie postrzeganie ich, że dzieci mogą być dodatkowymi źródłami dochodu. No nadal borykamy się z problemem żebractwa w towarzystwie dzieci. Takim wykorzystywaniem dzieci, które jest w naszym państwie zakazane”.

POWODY OPUSZCZENIA KRAJU

Uczestnik badań nie posiada szczegółowej wiedzy na temat powodów opuszczenia kraju, co może utrudniać sporządzenie kompleksowej diagnozy, a co za tym idzie – udzielenie ukierunkowanego wsparcia i pomocy. Czynnikiem wspierającym w tym przypadku mogłaby być międzynarodowa pomoc prawna, która umożliwia sporządzanie raportów dotyczących sytuacji środowiskowej w określonych sytuacjach, tak jak ma to miejsce w państwach UE.

„(...) myślę, że powinniśmy mieć z tyłu głowy to, że oni wszyscy są mocno doświadczeni przez życie. Nie wiem czy strauumatyzowani, ale można się pokwapić o tego typu stwierdzenie”.

SYTUACJA SPOŁECZNO-EDUKACYJNA

Zaplecze egzystencjalne jest istotnym problemem obcokrajowców w odczuciu kuratora sądowego i dopiero zaspokojenie podstawowych potrzeb, stanowi podwaliny pod realizację kolejnych etapów planu pracy z rodziną.

„(...) więc miasto ma pewnego rodzaju zagwozdkę, co z tym teraz zrobić, więc wyszły rzeczywiście prośby o przyznanie mieszkań socjalnych co też ma być sukcesywnie realizowane. Wiem, że już jedno z pierwszych mieszkań było oglądane przez jedną rodzinę z pracownikiem socjalnym. To, czy zaakceptowali, czy nie zaakceptowali, jeszcze tego nie wiem. No, ale idzie to w takim kierunku, takiej konkretnej pomocy tak. Oni zdecydowanie nie są pozostawieni sami sobie. Oczywiście jeżeli chcą naszej pomocy. To trzeba wyraźnie zaznaczyć”.

Opisywane praktyki w systemie edukacji szkolnej posiadają jednak charakter stygmatyzujący, oparte są na procesie selekcji i doboru składu klas w taki sposób, aby nie zakłócać procesu nabywania wiedzy przez pozostałe dzieci. Pomysł tworzenia specjalnych klas dla dzieci obcokrajowców, które posiadają braki edukacyjne, przeczy zasadzie integracji i może doprowadzić do pogłębiania się różnic, a nie do ich stopniowego zacierania.

„Praktyka jakby weryfikuje się na samym początku, bo szkoła miała faktycznie taki pomysł, że rzeczywiście będą to klasy integrujące z nauczycielami wspomagającymi. Jednak stwierdzili, że dysproporcje w wiedzy i umiejętnościach są bardzo duże. Postanowiono wystąpić do wydziału oświaty o utworzenie specjalnych klas dla cudzoziemców i tych można powiedzieć, z tymi najsłabszymi osiągnięciami umieszczano w tych klasach. Ale są również dzieci, które normalnie uczęszczają do klas integracyjnych z dziećmi polskimi, dobrze się odnajdują. Z informacji od pani pedagog wynika, że zostali tak wyselekcjonowani, że po prostu oni dają radę”.

KONTEKST KULTUROWY

Literatura opisuje kuratora uposażonego w kompetencje etnokulturowe jako osobę, która przejawia zdolność do określonego stylu funkcjonowania w sytuacji zaistnienia różnic kulturowych oraz posiadającą wiedzę na ich temat (Straussner 2002, s. 34–37). Kurator rodziny w wywiadzie wskazuje również na inne cechy, do których zalicza m.in. umiejętność dostosowania się i budowania przestrzeni dla zawarcia kompromisu, wzajemny szacunek wobec własnej kultury.

„Ważne jest obopólne dostosowanie się do wymogów kulturowych. Nie tylko oni, mieszkający na terenie naszego kraju, muszą się dostosować do naszych wymogów kulturowych, ale też i my musimy wykazać się pewnego rodzaju zrozumieniem”.

Uczestnik badania przedstawił interesującą interpretację relacji w duchu zrozumienia wobec „Innego”. Przyznanie się do pewnych braków w tym zakresie oraz wola budowania trwałej relacji, stanowi chyba najlepszy sposób na stworzenie wspólnej wizji współpracy.

„Chyba największą trudnością jest kwestia zrozumienia, bo nie każdy tak do tego podchodzi. Teraz biorąc pod uwagę specyfikę pracy z nimi, wydaje mi się, że to zrozumienie jest wymogiem a niestety czasami go brakuje. Więc myślę, że największą trudnością jest zrozumienie i sytuacji i roli i tego kontekstu kulturowego. A także jakiegoś podejścia do życia, do funkcjonowania, do budowania związków rodzinnych, utrzymywania ich. To traktowanie dzieci i traktowanie siebie nawzajem (...). Należy za dużo nie diagnozować według naszych standardów a jednak podejść bardzo holistycznie i spróbować ukierunkować pracę w taki sposób, żeby ich nie spłoszyć – to jest jedno z największych trudności”.

ZAKOŃCZENIE

Wyodrębnione podkategorie i zaprezentowane przykłady ilustrujące czynności służbowe kuratora rodzinnego w optyce zadań wykonywanych wobec obcokrajowców, wydały mi się na tyle interesujące, iż stały się przyczynkiem dla dalszych dociekań naukowych. W toku prowadzonej analizy wyodrębniłem pola problemowe, które obejmują następujące zagadnienia: poziomy integracji w polskim społeczeństwie, współpraca w środowisku lokalnym, interdyscyplinarne podejście do problemu, postrzeganie służb przez obcokrajowców, sytuacja życiowa (w tym socjalna) cudzoziemców, „dobre praktyki”, praca bezpośrednio w środowisku, indywidulane podejście do klienta, poziom zaangażowania i jego determinanty, system szkoleń zawodowych (stan aktualny i konieczne zmiany), potrzeba dostosowania prawa (regulacje obejmujące specyfikę czynności kuratora sądowego), status kuratora

sądowego w relacji z podopiecznym, poziom kompetencji kulturowych (w tym językowych), intuicja i doświadczenie życiowe, problem enklaw (środowisko rodzinne, szkoła) i proces asymilacji (możliwości i ograniczenia), poziom akceptacji wobec Innego.

Analiza wyników zastosowanego w badaniu instrumentalnego studium przypadku kuratora rodzinnego, zaowocowała stworzeniem projektu *Specyfika pracy kuratora sądowego z cudzoziemcami*, który został objęty finansowaniem Narodowego Centrum Nauki w ramach konkursu Miniatura 2 (nr 2018/02/X/HS6/02106). Proces poznawania specyfiki pracy kuratorów sądowych z obcokrajowcami poprzez organizację i przeprowadzenie badań w wybranych okręgach sądowych, pozwoli – mam nadzieję – na wypracowanie interesujących wniosków i implikacji w sferze działalności pedagogicznej, zarówno w jej teoretycznym, jak i praktycznym wymiarze. Realizowane przeze mnie badania w perspektywie współczesnych wyzwań uwzględniają spojrzenie na człowieka w obszarach jego przynależności i tożsamości oraz kontekstu kulturowego, w którym się porusza.

LITERATURA

- Bogdan R.C., Biklen S.K., 1992, *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston, Allyn and Bacon.
- Bojar H., 2002, *Mniejszości społeczne w państwie i społeczeństwie III Rzeczypospolitej Polskiej*. Wrocław, Wydaw. FUNNA.
- Committee against Torture, 2013, *Concluding Observations on the Combined Fifth and Sixth Periodic Reports of Poland*, CAT/C/POL/CO/5–6. <http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/PLIndex.aspx>.
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 2014, *Concluding Observations on the Combined Twentieth and Twenty-First Periodic Reports of Poland*, CERD/C/POL/CO/20–21. <http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/PLIndex.aspx>.
- Committee on the Rights of the Child, 2015, *Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Poland*, CRC/C/POL/CO/3–4. <http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/PLIndex.aspx>.
- Committee on Human Rights, 2016, *Concluding Observations on the Seventh Periodic Report of Poland*, CCPR /C/POL/CO/7. <https://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/PLIndex.aspx>.
- Czapów Cz., 1978, *Wychowanie resocjalizujące*. Warszawa 1978.
- Eurostat, 2017, *Statistics On Enforcement of Immigration Legislation*. <https://bit.ly/2tyZZbP>

- Ferrell J., Hayward K., Young J., 2008, *Cultural criminology: An invitation*. London, Sage, s. 2–3.
- Fidelus A., 2011, *W stronę resocjalizacji inkluzyjnej*. „Probacja” 2, s. 70–86.
- Górski S., 1982, *Metodyka resocjalizacyjna*. Warszawa.
- Gogacz M., 1993, *Pedagogika i filozofia*. W: S. Tarnowski (red.), *Krytyka rozumu pedagogicznego*. Bydgoszcz.
- Grzybowski P.P., 2003, *Pedagogika międzykulturowa – wspólny „kawalek podłogi” pedagogów i filozofów*. „Colloquia Comunia” 2 (75), s. 62–70.
- Gudykunst W.B., Ting-Toomey S., 1988, *Cultural and interpersonal communication*. London, Sage Publications.
- Helsinki Foundation for Human Rights, 2017, *AIDA Country Report: Poland Update, European Council on Refugees and Exiles (ECRE)*. <http://www.asylumineurope.org/reports/country/poland/statistics>
- Jedynak T., Stasiak K., 2018, *Zadania kuratorów sądowych*. W: K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*. Warszawa, Wolters Kluwer, s. 95–108.
- Jemielniak D., 2012, *Badania jakościowe. Podejścia i teorie*. PWN.
- Klaus W., 2014, *Przemoc wobec migrantek przymusowych w Polsce – charakterystyka zjawiska*. W: W. Klaus (red.), *Bezpieczny dom? Przemoc fizyczna i symboliczna wobec uchodźczyń i uchodźców*. Warszawa.
- Klaus W., Winiarska A., 2011, *Dyskryminacja i nierówne traktowanie jako zjawisko społeczno-kulturowe*. „Studia Biura Analiz Sejmowych”, 2 (26).
- Konopczyński M., 2006, *Metodyka twórczej resocjalizacji*. Warszawa, PWN.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78)
- Kosztolanyi B., Cullen S., 2018, *Central european countries to skip migration summit as EU tries to work out refugee issue*, CNN. <https://edition.cnn.com/2018/06/21/europe/hungary-slovakia-poland-czech-skip-migration-summit-intl/index.html> (dostęp: 13.01.2019).
- Kowalski J., 2018, *Nepalczyk nie poprosi o podwyżkę. W Polsce błyskawicznie wzrasta liczba pracowników z Azji*. <http://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1244393,pracownicy-z-azji-w-polsce-wynagrodzenia-dla-obcokrajowcow.html>, (dostęp: 10.09.2018 r.).
- Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej, 2009, *Polityki dotyczące przyjmowania, powrotu oraz integracji w Polsce małoletnich cudzoziemców bez opieki oraz ich liczba*. Warszawa.
- Krzyżak T., 2018, *Po Syrii rząd wesprze uchodźców w Afryce*, <https://www.rp.pl/Uchodzczy/301039881-Po-Syrii-rzad-wesprze-uchodzcow-w-Afryce.html> (dostęp: 31.12.2018).
- Malorny I., 2015, *Zaniedbanie dziecka w rodzinie migracyjnej – aspekty społeczno-prawne*. „Resocjalizacja Polska”, 10.

- Migrant info.pl, *Małżeństwo z obywatelem polski*. http://www.migrant.info.pl/Ma%C5%82%C5%BCe%C5%84stwo_z_obywatelem_Polski.html, (dostęp 11.09.2018 r.).
- Montgomery I.M., 1992, *Multicultural awareness: Developing cultural understanding in the juvenile justice system*. „Juvenile Probation Tricks of the Trade”, 1, 1.
- Niezależna.pl, 2018, *Cudzoziemcy coraz chętniej zostają w Polsce. Urząd podaje nacje, które składają najwięcej wniosków o pobyt*. <http://niezalezna.pl/231030-cudzoziemcy-coraz-chetniej-zostaja-w-polsce-urząd-podaje-nacje-które-składają-najwięcej-wniosków-o-pobyt>, (dostęp 19.07.2018 r.).
- Opora R., 2009, *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*. Gdańsk, Wyd. UG.
- Ustawa z 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. 2001 nr 98 poz. 1071)
- Parrott L., 1997, *Counseling and psychotherapy*. New York, McGraw-Hill.
- Rzeczpospolita, 2018, *RPD: małoletni cudzoziemcy bez opieki potrzebują kuratora* <http://www.rp.pl/Cudzoziemcy/307059924-RPD-maloletni-cudzoziemcy-bez-opieki-potrzebują-kuratora.html>, (dostęp 12.07.2018 r.).
- Rzeplińska I., Buczkowski K., Czarnecka-Działuk B., Klaus W., Kossowska A., Wiktorska P., Woźniakowska-Fajst D., Wójcik D., 2013, *Spółeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce*. Warszawa.
- Sanders M., 2003, *Building bridges instead of walls: Effective cross-cultural counseling*. „Corrections Today”, 65 (1), s. 58–59.
- Słownik Języka Polskiego, 2018. <https://sjp.pwn.pl/>.
- Stake R.E., 2009, *Jakościowe studium przypadku*. W: N.K. Denzin, Y.S. Lincoln (red.). *Metody badań jakościowych*. Warszawa, PWN, s. 623–654.
- Stasiak K. (red.), 2018, *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*. Warszawa, Wolters Kluwer.
- Straussner, S.L., 2002, *Ethnic cultures and substance abuse*. „Counselor”, 3 (6), 34–37.
- Sue D.W., Sue D., 1999, *Counseling the culturally different: Theory and practice (3rd ed.)*. New York, Wiley.
- Szałański J., 1978, *Resocjalizacja w zakładzie poprawczym*. Warszawa, WSiP.
- Tarver M., Walker S., Wallace P.H., 2002, *Multicultural issues in the criminal justice system*. Boston, Allyn and Bacon.
- Trafiałek E., 2001, *Środowisko społeczne i praca socjalna*. Katowice, Wyd. Śląsk.
- Ustawa o kuratorach sądowych z dnia 27 lipca 2001 (Dz. U. z dnia 12 września 2001).
- Wirkus Ł., 2018a, *The role of the family court in Poland in preventing manifestations of demoralization and juvenile delinquency on the example of preventive and re-socialization activities of probation officers*. „The Polish Journal of Criminology”, 4 (1), s. 70–89. DOI: 10.5604/01.3001.0012.5964

Wirkus Ł., 2018b, *Odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. Procedury postępowania kuratora sądowego*. W: K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*. Warszawa, Wolters Kluwer, s. 778–813.

FAMILY PROBATION OFFICERS ACTIVITIES WITH FOREIGNERS – CASE STUDY

Abstract: The study presents an analysis of the case of a family probation officers work with foreigners in the context of contemporary civilization challenges facing Polish society. One of them is the process of assimilation of foreigners who have come to Poland and have settled here for various reasons. Increasingly, social problems with the participation of foreigners – families and minors, become an area of interference of the family court. In my study I used a qualitative case study method, which is particularly useful when it comes to exploring the specificity of little-known issues. The aim of the research was to get to know the basic problems of a family probation officer who work with foreigners.

Keywords: probation officer, foreigners, work, tasks of probation officers